

УДК 336

Герус Ю.В., Чумак А.С.

ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ ТА ЙОГО РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ

Розглянуто сутність фінансового ринку, проаналізовано сучасний фондовий ринок України, досліджено шляхи розвитку фондового ринку України.

Ключові слова: фінансовий ринок України, фондовий ринок, фондові біржі, фінансові інструменти, фінансові активи.

Постановка проблеми. Фондовий ринок відіграє важливу роль в економіці України, адже він є невід'ємним та важливим елементом фінансової системи ринкової економіки. Тому створення ефективного та дієвого фондового ринку є важливим етапом завершення трансформації вітчизняної економіки. Основним завданням фондового ринку на даному етапі трансформації економіки України має бути мобілізація тимчасово вільних коштів населення та господарюючих суб'єктів, перерозподіл цих коштів у ті сектори економіки, що потребують додаткового фінансування для подальшого розвитку.

Дослідженню проблем розвитку фондового ринку України та його значення для економічного зростання країни приділяється значна увага як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Серед вітчизняних науковців, які займаються дослідженням цієї проблеми, слід виділити таких авторів: О.І.Барановського, В.М.Лютото, С.В. Онишко, В.П.Унинець-Ходаківську, В.М. Шелудько; з питань розвитку фінансового посередництва – А.М.Єрмошенка, Л.М.Волощенко, Л.В.Козінову, М.І.Макаренка, М.І.Савлука; з проблем формування моделі розвитку фінансового ринку – С.І.Архієреєва, Я.В.Зінченка, В.В.Корнеєва та багатьох інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід також зазначити, що питання розвитку фондового ринку знаходиться в центрі уваги зарубіжних вчених, серед яких можна назвати Ф.Алена, Р.Бернарда, Б.Борна, А.Бута, М.Квентина, Р.Левіна, А.Маддалоні, Я.Міркіна, М. Тейлора, П.Хартмана та інших.

Водночас, не зважаючи на значну кількість публікацій з цієї проблематики, вона потребує подальшого розвитку. Так, незначна увага приділяється розвитку фінансового ринку України в межах окремих його сегментів.

Мета статті полягає у висвітленні сучасного стану фондового ринку, як одного із найважливіших складових фінансового ринку України.

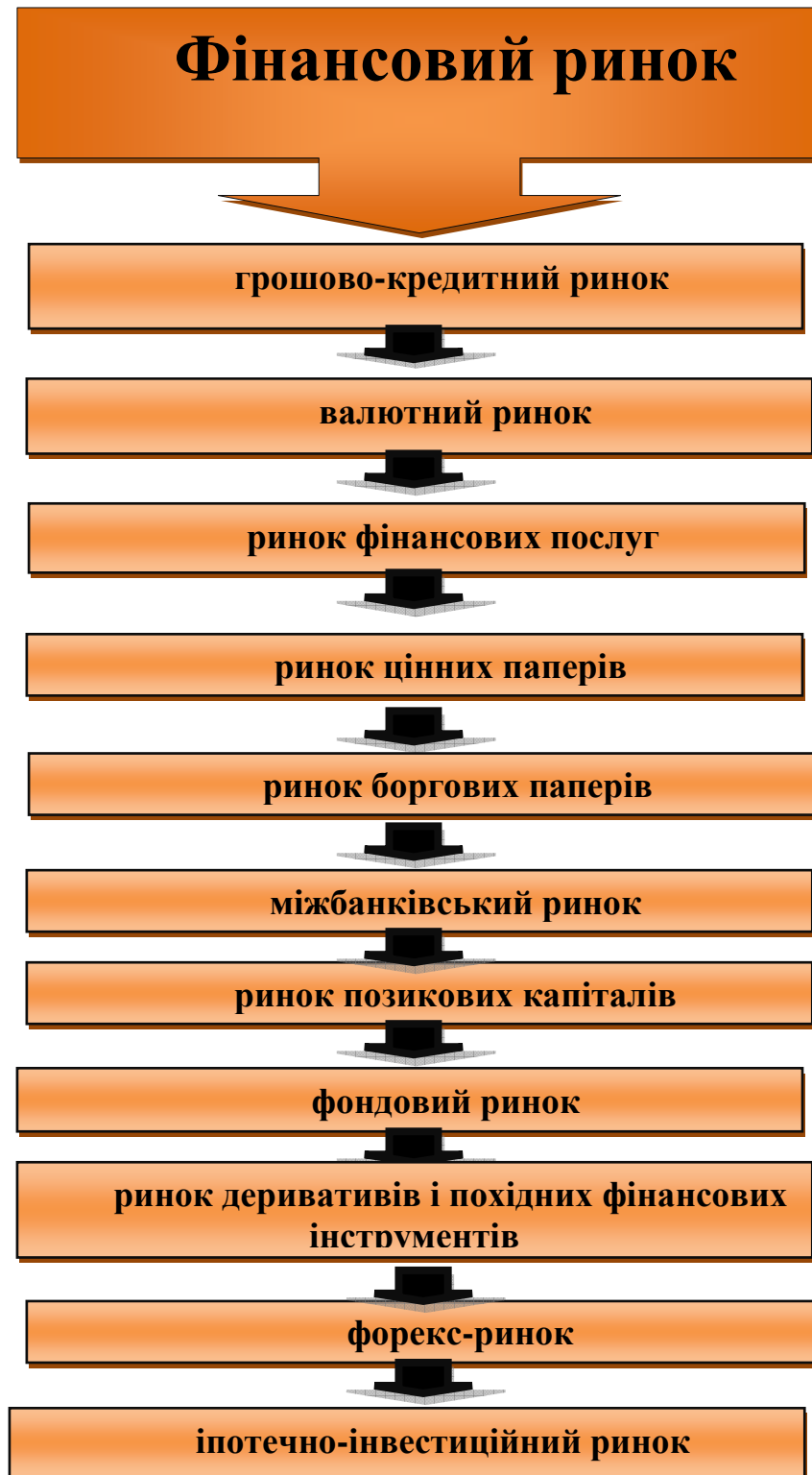
Виклад основного матеріалу. Фінансові ринки найбільш суттєво і відчутно впливають на розвиток будь-якої країни. Фінансова криза 2008-2009 рр. наочно продемонструвала особливу важливість, необхідність і важливість ефективного управління фінансовими ринками в сучасних умовах.[9]

Важливо розуміти, що вживання терміна «фінансовий ринок» в однині є вельми умовним, практично некоректним, оскільки насправді це множинне, багатовимірне, полісистемне явище, що демонструє широку сукупність

окремих сфер і сегментів національної економіки, які функціонують автономно. Так реально функціонуючі різновиди фінансових ринків зображені на рис.1.

Рисунок 1

Класифікація фінансового ринку

Джерело: складено авторами за матеріалами Смагіна В.Л. Фінансовий ринок в трансформаційній економіці: закономірності формування і розвитку: Автореф. Дис...д-ра екон. Наук / В.Л Смагін/ КНЕУ. – К., 2010. 35с.

Таким чином, фінансовий ринок – це сукупність автономних сегментів фінансової системи, у межах якої постійно здійснюються широкий спектр фінансових правочинів і завдяки чому: по-перше, відбувається розширене відтворення грошових, валютних, боргових потоків; по-друге, забезпечується сталий розвиток національного господарства; по-третє, посилюється державна участь в глобалізаційних процесах. [10]

Розглядаючи фінансовий ринок, було досліджено його важливу складову – фондовий ринок, зростання ролі якого пов'язане із випуском і обігом цінних паперів. Більша частина фінансових активів розвинених країн світу нині розміщена саме в цінних паперах. Протягом останніх років відбулись інституційні зміни структури фондових ринків, суттєво розширились різновиди їх фінансових інструментів. Фінансових ринків загалом і фондових зокрема торкнулось певне перегулювання в межах руху лібералізації національних економік розвинених країн: усунуто проблеми щодо вільного руху капіталу між країнами, відмінено обмеження на суміщення різних видів професійної діяльності на фінансовому ринку, визначились тенденції до формування єдиного ринку фінансових послуг.[11]

Для ефективного функціонування економіки країни необхідний постійний процес мобілізації, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів між її галузями.

Саме фондові ринки перетворюються на один із найважливіших елементів мобілізації інвестиційних ресурсів. Зазначений сегмент ринку має функціонувати як інструмент регулювання фінансової системи держави, адже він взаємопов'язаний як із системою державних фінансів, так і фінансовим ринком. У розвинених країнах світу фондовий ринок, залежно від ступеня розвитку, слугує найбільш ефективним, оптимальним способом залучення капіталів у національну економіку, механізмом розподілу та перерозподілу вільних фінансових ресурсів серед галузей економіки. За рахунок наповнення фінансовими ресурсами сучасних конкурентоспроможних, передових галузей економіки та виробництв фондовий ринок може сприяти прискоренню науково-технічного прогресу, позитивним змінам у структурі економіки, стійким темпам її зростання.

Посилення конкуренції на міжнародних ринках капіталу за інвестиційні ресурси, процес глобалізації фондового ринку обумовлюють необхідність проведення структурної перебудови вітчизняної економіки із визначенням пріоритетних напрямів розвитку. Підвищення конкурентоспроможності фондового ринку для створення сприятливих умов та механізмів для здійснення інвесторами ефективних інвестицій у економіку є необхідними передумовами економічного зростання. [12]

Аналіз та роль фондового ринку у сучасних макроекономічних процесах свідчить про те, що на сьогодні як на законодавчому, так і на організаційно-інституційному рівнях реалізована переважна більшість заходів, зазначених у відповідних нормативно-правових актах щодо розвитку фондового ринку України. Проте деякі заходи все ще очікують на реалізацію. Це такі, як запровадження нових інструментів на фондовому ринку; зосередження торгів

цінними паперами на фондових біржах; консолідація біржової системи; централізація депозитарної системи. Нагальні проблеми, що існують на фондовому ринку України і заважають його подальшому розвитку – це низька ліквідність та капіталізація, масштабний дефіцит внутрішніх грошових ресурсів для інвестицій, низька частка біржового сегменту ринку, недостатнє законодавче регулювання ціноутворення, обмежена кількість ліквідних та інвестиційно привабливих фінансових інструментів, висока фрагментарність біржової та депозитарної структури. Всі вони є прямим відображенням посткризового періоду, який наразі переживає український фондовий ринок.

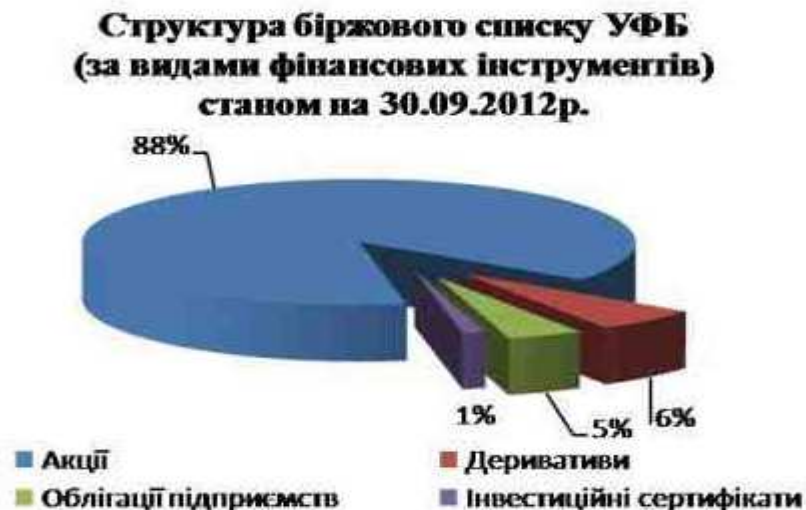
У серпні 2011 обсяг торгів за місяць на "Українській біржі" становив 6,5 мільярдів гривень, у вересні він скоротився до 3,9 мільярдів гривень, а весь 1 квартал 2012 року він не перевищував 2,5 мільярди гривень на місяць.

Щодо статистичних даних функціонування фондових бірж, то за підсумками роботи УФБ протягом 9 місяців 2012 року обсяг біржових торгів склав 181,2 млн. грн., збільшившись майже в 12,5 рази, порівняно з відповідним показником 2011 року (14,6 млн. грн.). Зростання обсягу торгів на біржі обумовлено збільшенням активності на первинному ринку облігацій підприємств та ринку опціонних сертифікатів.

У біржовому списку УФБ на 30.09.2012р. налічувалось 225 фінансових інструментів 210 емітентів. На кінець 30.09.2012р біржовий реєстр (лістинг) УФБ представлений 8 цінними паперами, з них: акцій – 3, облігацій підприємств – 3, цінних паперів ІСІ – 2. Решта 217 інструментів перебували в біржовому списку УФБ за категорією позалістингових. Структура біржового списку за видами фінансових інструментів УФБ представлена на рис. 2.

Рисунок 2

Структура біржового списку за видами фінансових інструментів УФБ

Джерело: Офіційний веб-сайт Української Фондової Біржі – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrse.kiev.ua/>

Підсумками роботи УФБ протягом 9 місяців поточного року найбільшу питому вагу у структурі торгівлі фінансовими інструментами на біржі займали

облігації підприємств (80,73% від загального обсягу торгів), тоді як за даними аналогічного періоду 2011 року – акції та деривативи (56,61% і 42,43% від сукупного обсягу торгів відповідно), що зображено у табл.1.

Таблиця 1

Структура торгівлі фінансовими інструментами на УФБ за 9 місяців 2011-2012 рр.

Вид фінансового інструменту	9 місяців 2011 року		9 місяців 2012 року		Структурні зміни,+/-%
	Сума,грн	%,від сукупного обсягу торгівлі	Сума,грн	%,від сукупного обсягу торгівлі	
Акції	8 273 032,43	56,61	11 295 122,00	6,24	50,38
Облігації підприємств	110 902,00	0,76	146 251530,20	80,73	79,97
Деривативи	6 200 234,00	42,43	20 997 054,53	11,59	-30,84
Інвестиційні сертифікати	28 741,80	0,20	2 611 215,00	1,44	1,24

Джерело: Офіційний веб-сайт фондової біржі „Перша фондова торговельна система” – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pfts.com>.

Найвищі показники біржової активності спостерігалася у квітні звітного періоду. Обсяг торгів у квітні склав 100,02 млн. грн., що становить 55,21% від загального обсягу торгівлі на УФБ протягом 9 місяців 2012 року.

Взявши до уваги все вище сказане, бачимо, що фондова біржа України, хоча і має певні позитивні зрушення у своїй діяльності, проте все ще залишається не досконалою для ефективного функціонування і знаходиться у стані розвитку. Відповідно до цього можна виокремити ряд проблемних питань, які на це впливають, таких як: 1) відсутність єдиної налагодженої моделі діяльності фондових бірж; 2) відсутність ефективною національної депозитарної системи; 3) обмеженість фінансових інструментів, що використовуються фінансовими посередниками та низький ступінь використання похідних цінних паперів; 4) низький рівень інформованості населення про діяльність фондового ринку, що призводить до низької активності фізичних осіб на фондовій біржі, незважаючи на те, що вони є одним з головних інвесторів у розвинених країнах; 5) високий ступінь тіньової економічної діяльності та політичного втручання .

Проаналізувавши діяльність фондових бірж, можна сказати, що для ефективного їх функціонування і розвитку необхідно вжити таких заходів, щодо:

- запровадження в практику функціонування фондових бірж електронного документообороту, що сприятиме зменшенню ризиків взаємодії учасників біржі та підвищенню її ліквідності;

- впровадження нових торговельних систем і платформ, ефективний розвиток технології інтернет-трейдингу;

- підсилення і взаємна інтеграція фондових бірж, що забезпечить стандартні критерії лістингу та формування справедливих ринкових цін будь-яких фінансових інструментів;

– розробка загальнодержавної довгострокової стратегії розвитку фондових бірж із урахуванням особливостей національної економіки та особливостей розвитку світового фондового ринку;

– запровадження загальнонаціональної системи моніторингу та єдиної методології розрахунку капіталізації фондової біржі;

– встановлення державним регулятором єдиних для всіх бірж правил розрахунку біржового курсу.

Тому в програмі розвитку фондового ринку на 2013 – 2014 роки мають бути окреслені наступні завдання [13]:

1. Збільшення капіталізації, ліквідності та прозорості фондового ринку.

2. Удосконалення ринкової інфраструктури та забезпечення її надійного і ефективного функціонування.

3. Удосконалення механізмів державного регулювання, нагляду на фондовому ринку та захисту прав інвесторів.

4. Стимулювання подальшого розвитку фондового ринку України.

Враховуючи вище проаналізоване, можна виділити основні шляхи розвитку фондового ринку в Україні [14]:

- створення ефективної системи регулювання та нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ, зокрема тих їх видів, щодо яких не існує чіткого та повноцінного законодавчого поля та відсутній орган регулювання та нагляду;

- створення узгодженого законодавства та стабільного політичного і економічного середовища;

- розроблення та узгодження концепції створення та діяльності незалежного органу регулювання та нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ;

- розроблення та узгодження концепції розвитку законодавчого поля фінансового сектора;

- розроблення та прийняття єдиної стратегії розвитку фондового ринку України.

Роль фондового ринку, однієї із найважливіших складових фінансового ринку, в економіці є значною, адже від ефективного функціонування фондового ринку залежить стабільність держави, тому політика держави, стосовно розвитку фондового ринку, має бути орієнтована на запровадження найкращих світових стандартів регулювання, сприяти підвищенню капіталізації економіки через ефективну мобілізацію та перерозподіл вільних фінансових ресурсів, створенню ефективних та надійних ринків капіталу, що розширить можливості для інвестування вільних коштів населення у розвиток виробництва, сприятиме економічному розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996. – К.: Преса України. – 1997. – 80 с.

2. Задоя А.О., Ткаченко І.П. Структура та функції сучасного фінансового ринку[текст] / А.О Задоя, І.П.Ткаченко//Фінанси України.-1999.- №5.-С.3-10.
3. Михальський В.В. Роль фінансового ринку в економічному розвитку реального сектора вітчизняної економіки [Текст]: [монографія] / Михальський В.В. – К.: Ніка-центр, 2005. – 293 с.
4. Науменкова С.В. Розвиток фінансового сектору України в умовах формування нової фінансової архітектури [Текст]: [монографія] / Науменкова С.В. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2011.- 324с.
5. Полюхович В. Місце фондового ринку в структурі фінансового ринку України [текст] / В.Полюхович //Підприємництво, господарство і право. - 2011. - № 6. - С. 103-105.
6. Смагін В.Л. Фінансовий ринок в трансформаційній економіці: закономірності формування і розвитку: Автореф. Дис...д-ра екон. Наук / В.Л Смагін/ КНЕУ. – К., 2010. 35с.
7. Сунцова О.О. Вплив фінансового розвитку на економічне зростання: теоретичне визначення [текст] / О.О.Сунцова //Актуальні проблеми економіки. – 2011. - №12. – С. 152 – 159.
8. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.nssmc.gov.ua
9. Задоя А.О., Ткаченко І.П. Структура та функції сучасного фінансового ринку[текст] / А.О Задоя, І.П.Ткаченко// //Фінанси України.-1999.- №5.-С. 3-10.
10. Михальський В.В. Роль фінансового ринку в економічному розвитку реального сектора вітчизняної економіки [Текст]: [монографія] / Михальський В.В. – К.: Ніка-центр, 2005. – 293 с.
11. Шелудько В.М. Фінансовий ринок [Текст]: [монографія] / Шелудько В.М. – К.:Знання 2011. – 234 с.
12. Науменкова С.В. Розвиток фінансового сектору України в умовах формування нової фінансової архітектури [Текст]: [монографія] / Науменкова С.В. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2011.- 324с.
13. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.nssmc.gov.ua
14. Сунцова О.О. Вплив фінансового розвитку на економічне зростання: теоретичне визначення [текст] / О.О.Сунцова //Актуальні проблеми економіки. – 2011. - №12. – С. 152 – 159.

Подано до редакції 19 березня 2013 року

Герус Ю.В., Чумак А.С.

Фондовый рынок Украины и его роль в экономике

Рассмотрена сущность финансового рынка, проанализировано современный фондовый рынок Украины, исследованы пути развития фондового рынка Украины.

Ключевые слова: *финансовый рынок Украины, фондовый рынок, фондовые биржи, финансовые инструменты, финансовые активы.*

Gerus U.V., Chumak A.S.

Stock market ukraine and its role in the economy

The essence of the financial market, analyzes the current stock market of Ukraine, studied the ways of the stock market of Ukraine.

Keywords: *Financial market Ukraine, stock market, stock markets, financial instruments and financial assets.*

Герус Юлія Василівна – магістр факультету фінансів та банківської справи Національного університету ДПС України.

Чумак Анна Сергіївна – магістр факультету фінансів та банківської справи Національного університету ДПС України.